Сшиток 54

Ціна 15ц. **10 за $1.25**

ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ

Нещасна женщина лежала майже в обіймах колишнього свойого чоловіка, що тепер для неї тільки знакомим міг бути.

— А на що-ж нам гроший?! — крикнув нетерпляче. — Може маю тут в дома як той пустинник сидїти? Відгородити ся від людий? Ви вже нажили ся — додав глузуючи — а менї затроюєте моє житє!

Бароніха старала ся панувати над собою.

— Але-ж, мій коханий, до чого се доведе? Прийдеть ся нам йти жебрати. Присилуеш мене бути більш рішучою з тобою. На будуче, памятай, не буду вже більше платити твоїх довгів!

— Га, га! Мамусенько, хоч не хочете, а мусите дїлитись зі мною! Не забувайте, що й я помагав вам у довершеню ваших плянів. Памятайте, дорогенькі мамочко, що я знаю дуже добре, яким то чином ви дійшли до сього майна,.. А що сталоб ся, колиб я так перед світом розповів як то баронова Герварт здобула маєток — що?

Бароніха аж подала ся взад зі страху.

—То ти зробив би таке? — скричала трівожно. — Хочеш матїр свою втрутити у вязницю? Альфонсе, що ти говориш? Не розумію тебе!

— Не розумієте? — глузував Альфонс та грізно підступив до неї. — Не розумієте? Адже-ж я зовсїм виразно говорив!

Чому ви так виховали мене, чому стільки гроший все давали менї? Ви всьому винні!... А тепер, коли вам се не влад, хочете із мене иншого зробити? Ха, ха, ха! Запізно, голубко, я вже за старий!... Так, застановіть ся, мамочко, я мушу дістати гроші. В протягу трех днів маю заплатити програну. Примушуєте мене до сього, що так рішучо поводжу ся!

Бароніха була побита. В нїмій, безмірній розпуцї ломила руки. Звідки так скоро взяти гроший? Гроші були зложені у банку, а все, що мала на щоденні потреби, вже давно розійшло ся. Не могла знайти виходу.

Підчас, коли розважувала своє сумне положене, нагло приступив до неї Альфонс і, хрипливо підсміхаючись, сказав:

— Ха, ха, ха! Чудесну несподіванку маю для вас, мамо — подумайте — Вайтленд є женщиною!

Бароніха питаючими очима видивилась на сина. Що-ж бо се могло її обходити?

— І що-ж се такого цікавого, Альфонсе? Вайтленд — женщиною?...

— Так — а тепер найважнійше — злобно реготав ся — хто, думаєте, є тою женщиною?

— Милостивий Боже — моє прочуте — невже-ж се можливе...

— Можливе?!... — глузував Альфонс. — Та-ж се наша кохана Едита! Тепер якраз вважала за вигідне змінити своє убранє. Крім сього ще чудесно обловилась — заручила ся із бароном Редерном!...

Вістка ся впала на бароиху, наче той грім із ясного неба Задубілими очима вдивляла ся в Альфонса, немов не розуміючи його слів.

— Заручила ся? — Із бароном Редерном? — повторила, тремтячи всім тілом. — Альфонсе, в такому разї мусимо дуже вважати, бо барон Редерн без сумніву займеть ся справою Лукії й Едити та видре нам все майно. Справа може погано скінчити ся для нас.

— Ба! Дурниці! — рішив Альфонс і з погордою махнув рукою. — Барон та старий Іван давно вже не жиють, Вони нас не зрадять. А Алфельд? Він мусить мовчати, бо самий попав би в біду, колиб хоч словечком проговорив ся. Будьте спокійні!

Впав на фотель й закурив пахуче цигаро. Бароиха, немов в горячці, ходила по кімнаті.

— В кождому разї, хочби й твоя правда була, наш тут побут стає неможливий! — сказала. — Тому то вже завтра постараю ся як найбільше готівки зібрати. Може вдасть ся продати хоч троха землї, а коли добре поведеть ся, то ще завтра в ночі виїду. Дам також тобі грошї на сплату довгів, а коли схочеш, будеш міг враз зі мною виїхати!

Альфонс пронизуючим поглядом вдивив ся в матїр.

— Пощо-ж нам виїздити із відси? — відпер. — Тут менї зовсім до вподоби. Тільки що недавно я навязав сердечні зносини і не знаю чому-б я мав ради ваших забагів зрікати ся всего. Їдьте самі, мамо!

Тепер вже бароиха стратила терпець. Грізно підійшла до нього та рішучо заявила:

— Оставай, коли тобі подобаєть ся, але від мене нї

одного цента на житє не дістанеш. Коли тут остаєш, то робиш се на власну відвічальність!

Альфонсові очі блиснули зловіщо, але він нїчого не відповів.

Бароніха приступила до вікна. Задумала ся. Вона не довіряла ні обом пасербицям, ні Алфельдови.

Слїдуючої днини почала стараня. З полудня вернула, вдоволена добрим вислїдом.

— Вдало ся! — сказала до Альфонса, що в лихому настрою вижидав її повороту. — Маю до розпорядимости 100,000 золотих. Розуміеть ся, треба було продати землю з чималою втратою — але, тяжко, не було виходу. При тім я завважила, що дуже то старались витягнути із мене причину так наглої продажі. Ну, але тепер я вже добилась до мети. Від вчера мучить мене якийсь незрозумілий менї несупокій.

Слугам приказала, щоб всїх гостий відправляли, бо чуеть ся не зовсїм здоровою. Відтак почала приготовляти ся до виїзду.

Альфонс, позірно, згодив ся виїхати враз із нею, а дїставши бажані гроші на сплату картограйських довгів, сейчас забрав ся.

Вернув доперва вечером. До тої пори несупокій у баронихи ще більше зміг ся. Альфонс, аж жахнув ся, побачивши як вона зле виглядає і, вдаючи велику журливість, сказав:

— Чи не схотїлиб ви, мамо, троха спочати перед виїздом? Поїзд відходить доперва десь коло першої в ночі. Маємс ще досить часу, саме в пору вас розбуджу.

— Попробую — заявила бароніха — хоч сумнїваю ся, чи вдасть ся менї заснути.

І в пів години пізнїйше — сейчас після вчасної вечері — пішла в свою кімнату на супочинок.

Була десь може осьма година, коли почула якесь шарудїнє із сусїдної кімнати. Дотепер не могла заснути, а ось ще більша трівога її обняла. Та сама трівога зігнала її із ліжка й вона без шелесту перейшла у другу кімнату. Відхилила занавісу. Страшний вид представив ся її очам: Альфонс, в лївій руцї тримаючи лїхтарню, стояв перед бюрком й старав ся його розбити. Його лице посинїло, очі

блистїли зловіщо, а уста нервово тремтїли. Через хвилю бароніха стояла зовсїм безпорушно — немов громом поражена — Хотїла кричати, але голос застряг їй у горлї. Сперла ся об двері, будучи в страху, щоб не впасти на землю.

Альфонсови тимчасом вдало ся розбити скриночку в бюрку.

Скоро виймив із відтам мошонку із грішми, котрі бароніха тільки що перед кількома годинами там зложила. Зрадїв. Вже мав намір чкурнути із своєю добичею, коли нараз спинив його хрипливий крик.

Відвернув ся й на порозї зазрів матїр свою, блїду, тремтячу мов у лихорадцї. Дивилась на нього жахливим, майже несвідомим поглядом.

— Альфонсе! — Милостивий Боже! — хрипіла. — Так се ти так низько вже впав, що рідну матїр обкрадаєш?

Через хвилю Альфонс стояв наче прикований до землї. Вскорі однак здобув рівновагу. Зареготав ся глумливо, заскреготав зубами та зарозуміло врубав:

— Коли не хочете добровільно дати, то самий мушу взяти.

— Альфонсе! Віддай менї гроші! Що станеть ся із нами? — гукала бароніха в розпуцї а відтак кинула ся до нього, щоб здобичу відобрати.

Понїс ся чортівський сміх. Альфонс два рази скочив і був вже в дверех та вмить — пропав зовсїм.

Бароніха хотїла бігти за ним, але, кілька разів поступивши, дико скричала й повалилась на підлогу.

На той крик прибігла служниця. Покликала ще послугача, й обоє перенесли обезтямлену у спальню, де після довшого часу доперва служницї вдало ся привернути тямку її пані. Нараз схопила ся бароніха, відтрутила служницю й побігла в сусїдню кімнату.

— Де мій син? — питала хрипливим голосом.

Сама пішла в Альфонсову кімнату — перешукала — надармо.

Розпочала дальші пошукування. Переконала ся, що нестало також ручної торби, яку Альфонс часто брав із собою вибираючись в коротшу подорож. Так була певною, що Альфонс виїхав. Вернула в свою кімнату. Була саме 10-та година.

Здрігнулась. Поспішний поїзд, яким мала виїхати, за кілька годин вже відходив... Що-ж тут почати, коли Альфонс забрав всю готівку?

— Підлий хлопчисько! — сказала в безсильному гніву. — Рідний син мене знищив, в біду увігнав. Мій Боже! Як же низько він впав!...

Знесилена повалилась у фотель . . Якийсь внутрішний голос не давав їй супокою...

Невже-ж ти надіялась иншого кінця? Та-ж се ти сама піпхнула його до злочину! Ти-ж була йому взірцем у всім. Кривдженє ближніх, злість, злочин — се прикмети, що від тебе переняв.

Здрігнула ся. В безмірній розпуці ломила руки, немов над гробом стоячи. Рвала на собі волосє, мов божевільна блукала по пишних кімнатах. Ще мала дрібку надії, що Альфонс поверне. Надармо, безпотрібне вижиданє!...

А коли знова вернула у свою спальню, нараз почула, що втвирають входову браму. За хвилю розріжнила хід на сходах.

Із радісним окликом схопила ся з місця та побігла до дверий.

— Се він — се Альфонс! Таки вернув — радїла. — Рішилась зовсім не дорікати йому. Хотїла йому все простити, все забути.

В ту саму хвилю втворили ся двері. На порозї станув Альфонс. Але не був таким, як звичайно — згорблений, майже вдвоє зігнутий, спертий на рамени вродливого, блїдого дївчати. За ними-ж старець, також в товаристві молодої дївчини.

Із страшним криком бароніха відскочила взад та вдивилась в старця мало що тямущим поглядом.

Звільна, грізно — наче местник — приступив до неї старець.

— Пізнаєш мене, Кльотильдо? — спитав глухим голосом. — Се я — твій воскресший чоловік!

Бароніха крутнула ся та немов мертва, повалила ся у фотель.

РОЗДІЛ CLIX.

ВІДНАЙДЕНА.

Від тепер, майже день-в-день, Алберт Гільмер бував в домі Раймунда Стеттена. Получила їх давна, сердечна дружба. Також Лівія та Дора полюбили одна другу. Стеттен незмірно тим радів, бо знав, що в противному разі, колиб Лівія, була оставлена без ніякої подруги, моглаб за много думати про втрачене щастє, а се погано відбилоб ся на її здоровлю.

У вітчині Алберт Гільмер почав нове житє. Цікавив ся всякими замірами Стеттена та його змаганями до відбудови погорілої части двора та нераз послужив йому своїм досвідом.

Одної днини, коли оба проходжувались в садку, Стеттен присів на лавці. Се саме вчинив Гільмер. Нараз, коли Стеттен похилив ся, щоб підіймити свою паличку, що йому випала із руки, заглянув на землї щось лискучого. Підняв, та, показуючи товаришеви, спитав:

— Чи се може ви загубили?

Гільмер взяв у руку золотий медаліоник і сказав:

— Дякую сердечно! Се дорога для мене памятка. Певно зірвала ся із ланцюшка.

Із сльозами в очах подав сю дрібну дорогоцінність другови і додав:

— Се памятка по моїй жінці!

А вказуючи на образець в середині, сказав:

— Такою була за молоду.

Стеттен цікаво приглядав ся гарному, манячому до себе личку. І нараз його лице зрадило внутрішнє схвильованє.

— Дивно менї — шепнув — здаєть ся, що не чуже менї се лице. Так, так, знаю вже — додав. — Вона подібна до тої жінки, що в найтяжших хвилях мойого житя була менї щирою дорадницею!

Гільмер счудував ся.

— Ви помиляєтесь, дорогий Раймунде, хтось мусїв бути хиба дуже подібний, — вговорював. — Не можу допустити навіть, щоб колись на вашій дорозї житя прийшлось стрінути із ґрафинею Солмсберґ!

— Ґрафиня Солмсберґ — повторив Стеттен в задумі. — Імени того не знаю, ніколи про се не згадала, але чим довше приглядаюсь сьому образкови, тим живійшою стає згадка та прибирає дїйснї форми.

Гільмерове схвильоване змагало ся. Він уважно прислухував ся оповіданю друга, а коли той згадав про свій побут в пивницях замкових руїн, де в так дїйсно дивний спосіб стрінув ту нещасну жінку і де із нею пережив днї без'устанного несупокою — тодї Гільмер із недовірем потряс головою.

— Нї, нї — коханий Раймунде. — Вас змилила незвичайна схожість обох. Бо і звідки там в підземеллю моглаб взяти ся ґрафиня Солмсберґ? Оскілько знаю, вона самотинно переживає в замку свойого чоловіка. Де саме — не знаю!

Стеттен віддав Гільмерови образець, Пригадав він Раймундови минуле й знова розбудив в ньому бажане щоб хоч раз стрінути ту шляхотну людину та подякувати їй за щиру поміч в тих днях нещастя.

Образ сей зворушив також спогади в серцю Гільмера. Розказував тепер другови про свою любов та хоч коротке, а так велике щастє; дальше про горе, яке його стрінуло.

Так живо, хоч сумну, ведучи розмову, оба товариші вернули домів, де їх вже вижидали Лївія та Дора.

Лївія в послїдних часах дуже змінила ся. Була дуже блїда та знеможена, а хоч Дорі нераз вдало ся її розвеселити, то однак у всїм поведеню Лївії слїд було щось вимушеного, пригнобленого. А коли оставала самою, то сїдала при вікнї та майже попадала в несвідомість, вдивившись в безконечну далечінь. Шукала його, коханого, що огірчений її постановою пішов у світ далекий шукати забутя.

Незмірний жаль давив її серце. Радо булаб тепер перед ним покорила ся та просила прощеня. Неодну вже

потайну слезу батько доглянув в її очах. Він розумів її біль, хоч вона старала ся його перед ним як лиш могла закривати.

Дорине товариство троха заспокоїло її. Але на самоті вертали прикрі спогади, біль, жаль та слези.

Минули вже два дні від часу, коли Раймунд та Гільмер звірились один другому із спогадами давно перебутих терпінь. Стеттен поїхав у місто, щоб там полагодити декілька важних справ. Лівію лишив у знакомих, де мала остати аж до його повороту.

Пэладнавши свої справи, Раймунд вертав до господи, де оставив свої коні. Нараз, коли скрутив в бічну вуличку, стрінув струнку женщину. Тільки що глянув в бліде, поважне її лице, крикнув в зачудуваню. Спинивсь на хвилю, відтак живо підійшов до неї.

— Мій Боже, чи се може сон? Се ви, пані?

На лици тої женщини відбило ся незмірне счудуване. По хвилї із викликом радости простягнула руки до нього:

— Чи се можливе? — спитала. — Се ви — пане Стеттен? Я вже не мала надії, що прийдеть ся нам коли стрінути, бо хоч скілько я шукала за вами, не вдало ся мені знайти місця вашого побуту.

Стеттен допитливо глядів в лице бувшої подруги своєї недолї. У ньої остав той самий знеможений, сумний вираз лиця, лиш вона сама ще більше похилилась, чим перше.

— Звідки ви тут взяли ся, ґрафине Солмсберґ? — мимохіть спитав.

Вона здивовано глянула на нього. Звідки-ж би він міг знати її назвиско, якого вона перед ним ніколи не згадала? Але не мала відваги спитати про се — йдучи дорогою розказувала про свої дальші пригоди.

Стеттен сердечно зрадів вісткою, що й її доля змінила ся на красше. Ґрафиня підвела його до господи, де собі взаїмно розповіли пригоди від часу розлуки.

— Пані графине, ви мусите зі мною поїхати до Бурґдорфу — просив Стеттен. — Ви мусите побачити мою Лївію.

Так сказав, але потайний його намір був зовсїм инший — він бажав, щоб ґрафиня і Альберт Гільмер знова

зійшли ся. На жаль ґрафиня неприняла запрошеня, бо мала в Д. важні справи до полагодженя а слїдуючої днини мала бути на Солмсберґу. За те вона запросила Стеттена та його дочку до себе.

Попращали ся. Стеттенове „до побаченя" звучало якось так дивно, що се не уйшло уваги ґрафинї, а тимбільше усмішка заставила ї дещо призадумати ся. Та не спитала його нї про що.

Повертаючи, ґрафиня була далеко більш веселою, чим попереду. Хоч від'жили в нїй спогади минулої недолї, за те радїла, що горем досвідчений Стеттен знова віднайшов щасте та дороге своє дитя.

І Стеттен радїв вертаючи. Всї його думки все звертали ся до ґрафинї та Гільмера, до того, як уложить ся будуче житє сих людий. Адже-ж Солмсберґ ще жив. Про се Стеттен знав від Гільмера, що розповів йому про дивну свою стрічу із Солмсберґом в Трієстї. Значить, ґрафиня не була ще зовсїм вільною. Хоч лучило ї із чоловіком вже лиш спільне назвиско, то й се було достаточною перешкодою.

Лївія сейчас запримітила батькове схвильованє, коли він, пізнїйше як обіцяв, вернув за нею до знакомих. Зрозуміла, що мусїло щось незвичайного зайти і се так довго задержало його в містї.

Невдовзї після того Стеттен із дочкою вертали домів. Лївія мала надїю, що тепер бодай батько розкаже ї про се, що стрінуло його в містї, та він весь затоплений був в своїх думках, а Лївія знова не мала відваги про се питати його.

Слїдуючої днини, коли після умови Гільмер приїхав до Бурґдорфу, щоб другови подати кілька практичних порад при будові, Стеттен радїючи привитав його а відтак повів у садок і там ось так почав:

— Пане Алберте, маю вам дещо вельми важного розказати. А хотїв би се без свідків вчинити. Бачите, вчера я стрінув одну людину, котру й ви знаєте та живо нею цїкавитесь, хоч давно вже ї не бачили!

Гільмер нахилив ся в сторону друга, немов то із його уст хотїв його думки вичитати.

— Не розумію вас, Раймунде! Про кого се ви говорите?

— Алберте, приношу вельми радісну вістку! Вчера

в місті вдало ся менї ненарочно стрінути женщину, якої то образ носите в тому медаліонику і яка так близькою була вашому серцю.

— Милостивий Боже! Раймунде — скажіть правду... Нї, се неможливе — Евгенія?

— Так, Алберте! Я стрінув ґрафиню Солмсберґ!

Настала хвиля мовчанки. Здавалось, Гільмер чисто забув ся, й довго трівало поки зрівноважив ся. Сильно здавив руку свойого друга та майже без віддиху сказав:

— Розкажіть все, що знаєте. Як вона виглядає — чи щаслива — говоріть, говоріть! Адже-ж знаєте, як вона дорога мойому серцю ще й тепер, ся кохана женщина.

Посїдали на лавцї, на тій самій, на якій сидїли три днї тому, і Стеттен розповів свойому другови кожду, хочби як малу дрібницю із своєї розмови з ґрафинею.

Гільмер закрив лице руками, щоби заховати перед Стеттеном сильне своє схвильованє. А коли Стеттен скінчив оповідати, він так промовив тремтячим голосом:

— Здивує вас може, що я — майже старець вже — так ще говорю про ґрафиню... Знайте отже, що довгі лїта розлуки не змінили моїх почувань — моя любов до неї стала хиба ще більш шляхотнїйшою, та збільшила ся ще моя туга за товаришкою молодих лїт. Чи хиба дорікати мете менї за се, що маю намір сейчас поспішити на Солмсберґ?

Раймунд подав йому руку й відповів:

— Розумієть ся, сього я сподївав ся! Нехай вас Бог провадить. Хоч мусите забути про спільне із нею щастє, бо вона все ще звязана із Солмсберґом, то однак вона бодай щасливою почувати меть ся, коли вас побачить.

Вчаснїйше, чим звичайно виїхав сьогодня Гільмер із Бурґдорфу. Лице його прикрасила якась тиха радість.

Стеттен вдивляв ся за від'їзджаючим.

— Бідний ти мій друже! Щасливою булаб твоя будуччина, колиб так ґрафиня не була звязана із тамтим. Дїйсно — ти заслужив собі на щастє. Але все є в руках Бога! Він все зовсїм инакше розложить, як ми — нужденні смертельники — хотїлиб мати!

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

Глубоко схвильована стрічею давного товариша не-

долї, Евгенїя повернула на Солмсберґ. Ще болїснїйше відчувала тепер свою самотинність, коли стрінула чоловіка, з яким могла отверто про своє горе поговорити, та котрий в її нещастю так щиро співчував.

Часами здавалось їй, що прямо не знесе самотинности, що мусить мати кругом себе людий, щоб не попасти з чорну розпуку.

А коли у вечірню годину сидїла при вікнї, вдивившись у далечінь, тодї в її душі знова від'живала туга за коханим її сином... Чи він жиє ще — чи верне до неї?... І горячі слези спливали по її лици і вона благала Бога, щоб їй позволив ще раз своє дитя до серця пригорнути.

Вечір. Болючими спогадами пригноблена, ґрафиня неспокійно ходила по кімнатї. Дивний якийсь настрій обняв її сьогодня. Перед собою бачила будучність хмарну, чорну... Вона-ж нїчого більше не надїяла ся від житя!...

Здрігнула ся. Постукано в двері. Увійшов послугач і звідомив, що якийсь незнакомий пан бажає доконче бачити ся із ґрафинею.

— Його назвиско? — спитала Евгенїя.

— Не подав нїякого, лиш сказав, що виявить його ласкавій панї.

А рівночасно на порозї станув струнký, прилично вбраний мущина. При слабому світлї лямпи, ґрафиня не могла при першому погляді розпізнати чертів лиця прибуваючого. Повільним ходом підійшла до нього.

І нараз рознїс ся по кімнатї дивний голос, так дивний, що ґрафиня аж здрігнула ся. Милостивий Боже! Сей голос вона знає. Поздоровив її „Евгенїє"!

Дрожала, живо вхопила ся поруча крісла, щоб не впасти. Він же приступив до неї й спитав тремтячим голосом:

— Не пізнаєш мене, Евгенїє?

— Милостивий Боже! Се він — се Алберт! — кликнула ґрафиня, смертельно збілївши.

Гільмер живо підбіг й піддержав її на своїому рамени, щоб не впала... Минали довгі хвилї... Гробова тишина все обняла. Нещасна женщина лежала майже в обіймах колишнього своїого чоловіка, що тепер для неї тільки знакомим міг бути.

Вкінці Гільмер посадив її на кріслі; відтак похилив ся над нею та підняв її руку до уст.

— Евгеніє — вишептав — чи не почую сердечного слова від тебе? Чи забула ти вже про наше давне щастє? А може не пізнаєш вже мене — старого?

Очий не зводив із коханої женщини, що то колись жінкою йому була.

— Алберте! — кликнула з розпукою. Біль здавив її серце, слези станули в очах, більше не була в силї сказати.

І вона колись инакше виглядала. Завважив се Гільмер. Біль та терпіня затерли її вроду, а лиш в її чертах остало ще стільки шляхотности та доброти, що Гільмер прямо не міг запанувати над своїм зворушенєм.

— Така наша стріча! — сказав голосом беззвучним. — І хто був би подумав, що довгі лїта проминуть, поки ми знова побачимо ся.

Тяжке ридане не дало їй говорити. Впала на крісло й закрила лице руками. Хотїла говорити — але голос увязнув їй в горлї.

Нараз він вклякнув побіч неї й злегка відіймив від її лиця тремтячі руки.

— Не плач, Евгеніє — просив. — Тяжке житє хоч нас так гірко досвідчило, то все-ж таки ми пережили і часи нїчим незаколоченого, милого щастя. Згадай про се, Евгеніє, в сю годину! Прогони смуток із твойого серця, забудь про наші тяжкі хвилї, згадай на час, коли ми були щасливі.

І вдало ся йому роз'яснити хоч вчасти бліде личко графинї.

Глядїла йому в очі, в яких проблискував ще вогонь давних молодечих лїт, що все ще так сердечно споглядали, як тодї — в днї першого щастя.

— О, мій Боже — Алберте — чи се не сон? Бачу тебе знова — а я думала, що ти вже не жиєш, бо від часу нашої розлуки нїчого про тебе не чула... О, як я тужила за тобою!... Знай, що від хвилї, коли ти пішов від мене, полетїло в пропасть також і моє щастє.

— Бідна Евгеніє — шепотїв — я знаю скілько ти витерпіла. Про се також свідчить твоє зболїле лице. Хоч і

менї житє не принесло щастя... Пішов я в світ далекий, але із тугою в серцю а вона нїколи в моїй душі не завмерла.

Глядїла на нього в задумі. Тремтячою рукою погладжувала його волосє — вже сиве — та не спускала ока із його шляхотного лиця. Після довшої мовчанки просила:

— Розкажи менї про свої пригоди, Алберте, про свою мандрівку по світї. Бач, з тобою пропало також і моє щастє. В переконаню, що ти не жиєш — я вже більше не прагнула щастя й жила житєм, що було для мене одною лиш мукою. А тепер ти так несподївано повертаєш... Алберте — Алберте — як не лихословити долю, що нас так тяжко досвідчила!...

Відвернув лице, щоб закрити перед нею своє схвильованє та слези. І розповів як тяжко терпів через нелюдське поведенє її родичів ,що непризнали важним їхнє вінчанє та силою видерли йому кохану жінку.

Вона слухала того оповіданя, а лиш тремтїнє зраджувало її сильне хвильованє. Довго борола ся із слезами, однак не могла запанувати над собою та в голос гірко заридала. А коли Алберт скінчив своє оповіданє, вона спитала його тремтячим голосом:

— Чого-ж се, Алберте, доля так тяжко скривдила нас? Адже-ж Бог благословив наше супруже із хвилею, коли наші серця до себе пристали. Так чому-ж, питаю, зависна недоля так нам допікала? Алберте, ти не знаєш скілько то я перетерпіла в другому супружестві, при боцї того нелюда-ґрафа. Дуже нужденне житє я вела, Алберте!

А потім, коли здавало ся менї, що знова зазнаю троха щастя, коли я прагнула притиснути до серця твоє — наше дитя, небо видерло менї його і тепер навіть не знаю, чи воно жиє ще!

Гільмер з криком схопив ся із місця.

— Про кого говориш? Про дитя? Про нашу дитину?

Счудувана глянула на нього а в її очах блиснули слези.

— Дивно питаєш, Алберте! — відповіла.

Нараз, коли завважила смертельно блїде його лице, скрикнула:

— Мій Боже, ти не знаєш, що нам дитя вродило ся?

Здавила його руку і так дальше говорила:

— Коли нас силою родичі розлучили, ми довший час не бачили ся. Тоді ти і не знав, що Бог благословив наше супружество і далеко від тебе, на самоті, прийшло на світ наше хлопя. Тоді я просила родичів, щоб повідомили тебе про се.

Із Гільмерових грудий знова вирвав ся хрипливий крик:

— Дитя — хлопчина? Всемогучий Боже! Евгеніє — і про се я доперва сьогодня дізнаю ся?...

Його грудь тяжко знимала ся. Впав на крісло, а в очах появили ся дві великі каплї слїз.

Наше дитя! О, Боже — здаєть ся менї, що се неможливе, що за велике щастє Бог зсилає на мене в сю годину! Евгеніє — змилосерди ся. — Скажи де наш син? Він тепер вже хиба виріс на мущину... О, Отче на небесїх... і я маю сина!?...

Нараз схопив ся. Незмірне щастє відбило ся в його очах, коли радісно питав:

— Де наше дитя, Евгеніє? Заведи мене до нашого сина! Присягаю перед тобою, Евгеніє, що не буду нарікати на Бога за гірку нашу долю — хочу йому дякувати та слазити його аж до смерти...

Замовк. Підійшов до неї та неспокійно питав:

— Чого-ж ти плачеш, Евгеніє? Чому не хочеш показати менї нашого сина?

— О, мій Боже! — говорила нещасна жінка, ламаючи руки. — Видерли менї дитину, сейчас майже після вродин! Я думала, що помер, аж ненарочно перед роком дізнала ся, що я помилила ся та син наш жиє! І в хвилю, коли я врадувана, вже хотїла дитя наше до серця пригорнути, зависна доля знова видерла його у мене й від тої пори я вже не бачила його більше. Пішов у світ далекий й блукає по чужинї, без пристановиска, без матїрньої любови. А може — може вже спочав у гробі!...

В ту хвилю графиня зовсїм забула про се, що вона є — хочби лиш із назвиска — жінкою иншого, в ту хвилю відчувала, що вона належить лиш тільки Албертови. Сама не розуміла, як се стало ся — вона пригорнула ся до нього й свою голову положила на грудях коханого.

Албert мовчки притиснув її до себе; се, що почув із

уст Евгенії, так його схвилювало ,що прямо не міг знайти слів, якими би її потішити був в силі.

Нарешті підняв ся. Говорив голосом лагідним, але рівночасно рішучим. Напоминав її, щоб не тратила ні надії, ні відваги. А коли обіймив її поглядом повним любови, мала вражіне, що колись ще таки блисне щасте для неї.

Але нараз увільнила ся із його обнять та приступила до вікна. Вона лиш на хвилю забула ся, що тепер ще є жінкою ґрафа Солмсберґа, а ні Гільмера. Коли вернула від вікна, лице її було бліде, але спокійне та рішуче.

— Альберте, мусимо терпеливо зносити нашу гірку долю! — сказала тремтячим голосом. — Може Бог доведе, що син наш верне ще до вітчини — до нас!

Гільмер зрозумів її. Між нею а ним була перегорода — піймив її слова.

Тяжко терпіли сих двоє шляхотних людий.

Коли після хвилї Альберт збирав ся до відходу, та коли сердечно стиснув її руку вона шепотом просила його:

— Чи не хотів би ти привезти Дору до мене? Живу зовсім самотинно та радїлаб дуже, коли-б могла її побачити

— Приведу її до тебе, Евгеніе — відповів поважно.

Попращали ся...

Евгенія довго ще стояла при вікні й глядїла за відїзджаючим..

— Так ще діють ся чуда на світї... — шепнула. — Я побачила знова того, про котрого думала, що вже давно не жиє! Знова стає менї перед очима минувшина, а з нею вдоволенє та щасте, що тодї моє серце наповняли.

В душі моїй пробудив ся спогад раю, в якому і я колись жила — але, як короткий час лише....

Я-б хотїла мріяти, аж минуле із теперішнім зіллеть ся в одну цїлість та за дійсність признати се, що на жаль лиш тільки сном було.

...Господи, що цариш на небесїх та правиш долею людей — в Твої руки передаю свою будуччину.

Нехай дієть ся Воля Твоя!

РОЗДІЛ CLX.

ВІРНА ДРУЖБА.

Тої днини, коли Ґорґо видер їй Ільону, Льоля втїкала як лиш могла найскорше перед своїми мнимими ворогами. А коли переконала ся, що нїхто за нею не гонить, звільнила біг та вернула до тих, до яких пристала після свойого повороту із Бейрута.

Тепер вона ще більше зненавидїла Ільону, та одиноким її бажанєм була пімста та смерть Ільони. Не могла вже більше зазнати супокою. І в день, і в ночі мріяла про се, як би то видерти Ільону із під Ґорґової опіки. Остаточно — здавало ся їй — що вже обдумала все гаразд. Нагло зникла із обозу, а нїхто не міг зміркувати, куди поділа ся.

Серед опришків зникненє Ільони викликало велике невдоволенє — нїхто не міг зрозуміти, як се їй вдало ся, так незамітно втїкнути. Нїхто й не догадував ся, щоб Льоля мала що із тим спільного.

Сим разом Льоля появила ся в обозї доперва після упливу яких двох тижнїв. Лице її було блїде, очі запали ся, волос помервлений був. Також все її одїнє було в як найбільшому занедбаню. Очевидним було що перебула всякого рода невигоди.

Смертельно знеможена впала на леговиско в одному із шатер і там без руху перележала аж до слїдуючої днини.

Коли відтак знайшла ся між своїми друзяками, очі її зраджували якийсь зловіщий вогонь, що всї сейчас доглянули. Надармо питали її де була та що її стрінуло ...

Вечером, коли мущини вернули із виправи, Льоля сидїла сама, зовсїм на боцї. Побачивши Зоппа, сейчас схопила ся із місця. Приступила до нього й потягнула за собою в корчі.

— Зоппо, маю для тебе вельми важну вістку. Я тільки що вернула минулої ночі. Знаю де є та дївчина, що

тодї то так дивним способом пропала із обозу. Викрав її молодий циган, іменем. Ґорґо.

Зоппо недовірчиво глядів на неї.

— Як же би се могло стати ся? — шепотом питав.

— Чому? — спитала Льоля. — Наші, що стояли на сторожі, певно позасипляли, коли він закрав ся у шатро. Зрештою — як би там не було — досить, що вдало ся йому увільнити її.

Відтак розказала йому, яким способом вдало ся їй вишукати місце Ільониного побуту та описала місце, де находить ся циганський обоз.

— Дуже легко вдасть ся тобі вихопити із відтам Ільону. Ей, Зоппо, я доглянула, як дуже подобаєть ся тобі та білявка!...

Зоппо, що зразу не довіряв Льолї, тепер споважнів. Живо перед очима станув йому образ вродливої дївчини. Його очі засвітили, коли нараз відозвав ся:

— Льолю, не заводи мене, бо гірко заплатиш менї за се!

Льоля зареготала ся.

— О що-б менї тут ходило — спитала. — Коли тобі дїйсно залежить що на сїй дївчинї, то завтра ходи зі мною. Коли же більш і не думаєш про неї — то Ґорґо буде вдоволений, бо і йому та дївка подобаєть ся!

— Надумаю ся — сказав Зоппо і вернув між товаришів.

Льоля була вже певною, що по її думцї стане, бо знала, що Зоппо пропадає за Ільоною. По дїдьчому зареготала ся та, кулак затиснувши, злобно кликнула:

— Ха, ха, ха! Втїшить ся Роберт, коли її знайде. З невинної голубки стане гидка негідниця...

Наче тїнь яка всунула ся в шатро.

Не помилила ся — коли посутенїло віднайшов її Зоппо. Її очі блиснули вогнем, коли доглянула його схвильоване.

— Так, добре, заведи мене до неї — просив. — Лиш остерігаю тебе, нїкому і словечком не згадаєш про се! Памятай — нї слова! В опівнїч рушимо.

Ще раз споглянув на неї допитливим поглядом, відтак вернув у своє шатро.

Льоля радїла без міри.

— Так, голубонько! Приготовила я тобі несподіванку!

В чверть години пізнїйше рушили в дорогу. Мовчки йшли через лїс а Зоппо зовсїм не затаював свойого обриджења до Льолї, з якою звязав ся лиш тому, що потребував її.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Запала ніч. Ільона сидїла сама, розжалїла, під високою ялицею, вдивившись в темряву перед собою. Було їй сумно і зле від часу, як її Роберт оставив. Мимохіть зложила руки до молитви. Думала про всяку небезпеку, на яку Роберт наражував ся.

— О, Боже, хорони його! — молила Бога. — Ощади його, мойого коханого. Тільки його одного маю я на широкому світу!

Гірко заридала. Може той несупокій її оставить, коли засне — подумала й за хвилю пішла у шатро, де лежала вже Урака, глубоким сном сповита. Знесилена повалилась на ліжко, однак заснути не могла. Перед собою все бачила свойого любого, як той боров ся із ворогами. — Бачила його темні очі, блискучі, чула його грімкий голос, яким додавав охоти своїм товаришам. Але не могла найти супокою, так немов прочувала грозячу йому небезпеку.

Минали години, а вона все таки не могла заснути, хоч вже було далеко із півночі.

Нараз, посеред тої нічної тишини, пронїс ся грімкий крик, начеб помочі благаючий. Ільона схопила ся із ліжка. Всїм тїлом дрожала. Стара Урака також збудила ся. Вдруге пронїс ся той самий крик.

Урака пустила ся до виходу, але закрутила ся на місцї й булаби на землю повалила ся, колиб Ільона не піддержала її. Вона знова відвела стару на леговиско.

Перед шатром тимчасом чути було голоси мущин, що спішили в сторону лїса. Ільона також пустила ся бігти за ними — але стара Урака здержала її.

Минуло досить часу. Настала тишина. Жінки, збившись в гурток, жахливо споглядали в сторону лїса, ду-

маючи, що там знова когось потайно замордовано, як се зроблено із Цингом та Голем.

Аж ось! Із поза дерев висунули ся цигани, несучи на руках досить тяжке якесь тїло.

Підійшли до них жінки та спитали, що стало ся.

— Ми знайшли в лїсї чоловіка, що, очевидно, попав в руки якихсь розбишаків. Ще не є всилї говорити, так ми непевні, що стало ся. Здаєть ся стратив тямку.

Сейчас положили хорого на постелї й відогнали цїкавих жінок. Мущини взялись чутити обезтямленого.

По хвилї він втворив очі та жалїсно зітхнув. Однак не був ще в силї відповідати на питаня, якими цигани його засипали. А що небезпека, як видно було, вже проминула, то старші цигани полягали спати, оставляючи на сторожі одного молодшого. Незнакомй, здавало ся, знова стратив тямку, бо примкнув очі і без руху лежав на свойому ліжку .

Доперва із першими проблисками дня з трудом підняв ся та зажадав води. Подали йому сейчас. Але й тепер не хотїв розказати, що з ним було. Доперва аж коли в днину прийшли до нього старші цигани, він розповів, що стрінуло його.

— Повертав я лїсом до свойого родинного місця, віддаленого із відси ще яких три милї. На торбі із грішми, одержаними за три продані конї, тримав я для більшої безпеки руку. Нараз із темряви випало на мене трох сильних людий. Не кажучи нїчого почали мене обкладати дручками так, що я повалив ся на землю. Що пізнїйше стало ся зі мною — того не знаю, бо тямки нестало.

Циганам видалось се дивним, що дотепер вони зовсїм нїчого не знали про опришків, щоб так близько їхнього обозу крутили ся.

Незнакомий тимчасом так дальше говорив:

— Розумієть ся, я самий не думав про нїяку небезпеку, але вечером, коли я ще був досить далеко із відси, здавало ся менї, що я доглянув закрадаючих ся із лїса якихсь підозрілих людий. Раз один стрінув я страшно виглядаючого чоловіка, а на його убраню заглянув два навхрест зложені ножі. Се дуже добре пригадую собі.

Цигани поважно переглянули ся. Тепер все зрозуміли. Незнакомий тимчасом знова почув ся більш ослабленим

і повалився на своє ліжко. Цигани рішили, щоб він остав із ними, аж доки зовсім не виздоровіє. Піклувались ним, а він цілу днину пролежав в полусні, лиш час від часу, коли на него не звертали уваги, він цікаво розглядав ся по обозі.

Коли під вечір недалеко заглянув Ільону, крутнув ся якось дивно на леговиску, але вскорі знова примкнув очі, вдаючи, що спить.

Ільона цілу днину не відходила від Ураки, що несподівано захоріла та все неспокійно кидала ся на своїй постелї. Аж доперва під вечір на короткий час заснула.

Ільона, дізнавши ся, що зайшло минувшої ночі, підійшла до хорого, але його лиця, оброслого темною бородою, в сутінї доглянути не могла. Через хвилю мовчки приглядала ся йому, відтак відійшла та вернула знова до Урачиного шатра.

Запала ніч. В обозї стало тихо; цигани пішли спочивати; також той незнакомий позірно тяжко запав у сон. Вогні, на яких варили вечерю, погасли — всюда було тихо.

Минали години. Нараз той незнакомий ворухнув ся, звільна підняв ся й розглянув ся кругом. Але всї спали — скрізь було тихо.

Він осторожно підняв ся й похилившись прокрав ся у лїс. Тут скричав наче сова й наслухував. За хвилю почув подібний крик і з помежи корчів виринула якась темна стать.

— Чи вдало ся? — спитала неспокійно.

Той притакнув головою.

— Краще, як я самий сподївав ся! — відповів.

— Ти бачив Ільону?

— Так — але доперва вечером і се на коротку хвилину! Та вона не пізнає мене і в день, так сильно змінила мене борода.

— Знаєш де вона спить?

— Розуміеть ся! Там лиш одно шатро стоїть, а в тому й проживає вона із старою. Але, Льолю, час втїкає, ніч не ждати ме на нас — треба брати ся до роботи.

Дївчина кивнула головою, а незнакомий враз із нею

подав ся в сторону шатра, де спала Ільона. Поблизько задержали ся й перешептали ся кількома словами.

Після того Зоппо — бо він се був — припав до землї й на чвораках почав підсувати ся до шатра. Тут якийсь час прислухував ся. А коли розріжнив мірний віддих спячих, почав в полотнї витинати отвір, так великий, що чоловік міг туди пролїзти.

Тодї якимись знаками порозумів ся із Льолею, що ждала зараз таки в корчах, та осторожно, без гомону, всунув ся крізь отвір.

Не помилив ся; Ільона, після безсонної попередньої ночі, спала тепер кріпким сном. Зоппо підійшов до першого леговиска; лежала там Ільона. Розпізнав її по довгому волосю, якого злегка діткнув ся.

Живо витягнув із кишенї затичку, скоро втиснув її в уста дівчини та сим придавив трівожний крик.

В хвилю пізнїйше звязав їй руки, підняв нещасну дівчину в гору й спрямив ся в отвір, щоб винести її на двір. При сім однак наробив шелесту.

Урака пробудила ся. Її очі, привиклі до темноти, доглянули мущину, як на руках уносив людське тїло.

Схопила ся із постелї із диким, трівожним криком. Почув се Ґорґо, що спав у возї, найблизшім побіч шатра. Пізнав голос Ураки й прочуваючи, що Ільонї грозить якесь нещастє, схопив ся із свойого леговиска і з ножем в руцї випав із воза.

В хвилю, коли станув перед шатром, побачив, що через продертий отвір в полотнї, висунувсь якийсь чоловік із тїлом на руках.

Не надумуючись довго та не зважаючи на своє обезсиленє, Ґорґо кинув ся на нього. Тамтой держав ніж в зубах, але заглянувши ніж в руках противника, самий також живо вхопив за свій ніж...

За хвилю посеред нічної тишини пронесли ся два ріжні викрики. Чоловік, що то висунув ся із шатра, повалив ся на землю побіч тїла, яке на руках виносив.

Все те стало ся в протягу кількох хвилин. Їх крики мало хто чув.

Ґорґо, що також тяжко ранений повалив ся, підняв ся із трудом та похилив ся над лежачим побіч тїлом.

Тільки що глянув в лице, а з його грудий понїс ся крик: Ільона!

Підійшла й стара Урака.

— Ради Бога — що стало ся? Ти ранений Ґорґо?

— Так, Урако — тяжко ранений! Але тамтой також дістав; ось лежить — побіч Ільони.

Урака запалила лїхтарню й світло обняло цїлий гурток. Безпорушно, в калюжі крови лежав Зоппо, а побіч нього звязана Ільона. Стара похилилась над нею, та виймила із її уст хустку. Ільона попала в обморок.

Ґорґа, що намагав ся підняти, оставили й так невеликі сили та він, скрикнувши в голос, повалився знова на землю.

З всїх сторін збігли ся цигани. Мущини займили ся Ґорґом, а жінки перенесли Ільону в шатро.

В чужім, що хотїв Ільону пірвати, цигани пізнали чоловіка, якого принесли минулої ночі із лїса. Зрозуміли тепер, що він їх обманив.

Коли Ільона знова очутила ся, спитала передовсїм про Ґорґа. Стара Урака сказала їй, що Ґорґо тяжко ранений.

Хоч сама не зовсїм добре почувала ся, встала із постелї і колибаючись перейшла в місце, де лежав її оборонець, щоб подякувати йому за щиру посвяту.

Коли його заглянула, скорченого із болю, заридала:

— Бідний, бідний Ґорґу! Ізза мене таке нещастє тебе постигло!

Ґорґо втворив очі, а коли побачив Ільону, всміхнув ся із вдоволеня:

— Отсе добре, що я на час прибув! — шепнув. — В противному разї булоб дуже зле із вами!

Ільона ще не могла піймити того, що стало ся, чому то хотїли її пірвати. Стільки лиш зрозуміла, що Ґорґо вратував їй свободу, а може і житє, та що для неї посвятив ся.

Руку приложила йому до чола та сердечно дякувала.

Ґорґо страшенно терпів. Ільона пізнала, що загрожує йому поважна небезпека й тому її розпука прямо границь не мала. З трудом лиш здержала слези, щоб його не мучити.

Ґорґо сердечним поглядом придивляв ся їй.

— Певно конець наближаєть ся! — шепнув. — Вже не сгисну руки Робертови. Не плачте, Ільоно! Добре так стало ся, бо житє менї вже змерзило ся. Оскілько памятаю, я все був самий. Вітчини не мав, а все лиш тужив за людиною, що моглаб мене розуміти. І таку щиру душу я знайшов; на жаль — не до мене вона належить, а до другого!

Ільона трівожно вдивила ся в бліде лице приятеля. Дивне прочутє її обняло, вона закрила лице руками й заридала.

— Плачете, Ільоно? Ваше співчутє є бальсамом для мене. Коли вже мене не стане, бодай задержіть згадку про мене у своїй памяти. Добре, що вмираю, бо инакше міг-би я стати підлим. Тепер, коли ви його віднайшли а я свої надії та мрії зложив у гріб, тепер можу перед вами до всього признати ся. Ільоно, серце й душа моя, покохали вас...

Тодї, коли ви були без опіки, коли ми допускали, що Роберт погиб — тодї я рішив з'єднати вас для себе! Я хотів вам вірно служити в надії, що з часом забудете Роберта...

— Милостивий Боже!

— Та чим довше я перебував із вами, тим горячійшою ставала моя любов до вас! А коли ви доглядали мене як сестра, і в день та в ночі сторожили при мойому ліжку — тодї я почув, що дальше без вас я не буду в силї жити.

Я відчував, що кохаю вас до божевілля... Не перебивайте менї, Ільоно... адже-ж се тільки сповідь помираючого.

Був се чудовий сон, Ільоно — за гарний на сьому свїтї недолї! Він вернув, а в ту саму хвилину, коли ви, Ільоно, радісно кинулись йому в обійми, я зрозумів, що вас вже втратив!

Тому й бажаю вмерти, бо без вас, Ільоно, жити я не в силї! Впевніть мене бодай, що в своїй памятї задержите мене. Я-ж бо вас кохав цїлою душею — ви були для мене найдорожшим скарбом, за вас я готовий був кождої хвилї житє своє принести в жертву і...

Голос увязнув йому в горлї — послїдні слова вишептав вже ледво чутним голосом.

Він простягнув руку до Ільони а вона її сердечно стиснула.

— Ґорґо, Ґорґо — ридала в розпуці. — Тяжкі були ваші терпіня!... Ні, Ґорґо, я вас ніколи не забуду. Ви-ж стільки добра вчинили для мене, ви все були моїм вірним, щиро відданим другом! Вам я все завдячую — ви-ж мені житє вратували...

Не глядіть на мене так сумними очима — ви другом мені будете, хоч і на світі вас не стане!

Очі молодого цигана впили ся в лице вродливого дівчати.

— Другом — вам — буду? Згадувати мене будете? О, як добре мені тепер, лекше мені стало й спокійно сходжу із сього світа.

Передайте Робертови поздоровленє від мене та перекажіть, що йому щастя бажаю — тільки не згадуйте йому про мою любов до вас — се журбу принеслоб йому.

Ільона похилила ся над помираючим. Бачила, як страшно змінило ся його лице — смерть наближалась.

— Ґорґо — лагідно сказала — Робертови передам поздоровленє від вас. Але тепер, лежіть спокійно! Держіть мою руку у своїй, може се вас троха заспокоїть!

Він заперечив.

— Ні, Ільоно — спокійним я стану доперва тоді, коли моє дике серце бити перестане. Моєю послїдньою думкою буде молитва за вас, щоб ви остаточно зазнали нїчим не заколоченого щастя при боцї того, кого покохали... Пращайте... поздоровіть його... згадайте...

Замовк.

Його грудь тяжко знимала ся. Приходив конець.

Ільона похилила ся над ним та, гіркими слезами заливаючись, зложила поцїлуй на його чолї.

— Добрий, шляхотний Ґорґу, нїколи я не забуду твоєї вірної та сердечної дружби.

Не добачила того, як Урака вклякнула при ліжку вмираючого та шептала молитви за спасенє його душі. Прибули також і другі та сумним кругом обступили помираючого.

Ільона своїх очий не зводила із нього. Ще раз блиснув вогник в його очах — се вдяка за її послїдню прислугу — ще раз слабим голосом промовив:

— Прощайте всї!

Та в кілька хвилин пізнїйше сконав.

Ільона клячала побіч тїла дорогого друга. Її серце здавив біль, коли згадала Роберта, котрого смерть вірного друга без сумніву болюче діткне!

Коли остаточно в товаристві Ураки відійшла від померщого, була вже біла днина.

Нараз спитала Урака:

— Чи ти вже бачила того чоловіка, що хотїв тебе пірвати? Ходи — він ось там лежить, Ґорґо вбив його. Може пізнаєш!

Заглянувши вбитого, Ільона жахнула ся — цигани здіймили із нього перуку й підроблену бороду. — Ільона пізнала в ньому Зоппа.

— Милостивий Боже — се він! Звідки він тут взяв ся?

Через хвилю стояла немов прикована до землї. Нараз здрігнула ся. Дивна думка їй насунула ся: Чи не Льолина се робота?

Знеможена ледво заволїкла ся в шатро і, в голос ридаючи, впала на свою постїль.

РОЗДІЛ CLXI.

ПІД ЗЕМЛЕЮ.

Як мож найтихше проходили лїсом цигани під проводом Роберта та посували ся в сторону, де після здогадів могла бути криївка тої кровавої банди.

Гуртками по кількох посувались широкою лїсовою дорогою, начеб які подорожні, за те по боках йшло ще по кількох, що очий не спускали із своїх товаришів.

Вже недалеко після півночі прибули в околиці того забудованя, куди то Блюм зайшов, йдучи назирцем за тими дивними людьми, що їх заглянув був у провалї.

Цигани поховали ся поза деревами а Блюм в товаристві одного підійшов до самітної хати, яких 200 ступінїв

віддаленої, щоб вислідити чи їх нема може в тій то криївці. Колиб їм грозила яка небезпека, мав вистрілом із револьвера покликати других в допомогу.

Тримаючи в руці набитий револьвер, Блюм втворив двері в хату. Через хвилю прислухувавсь, відтак увійшов в середину, товаришеви свойому давши знак, щоб остав перед хатою. Попереду вже був умовив ся із ним, що він самий тільки зійде в під'земний хідник, а колиб була яка небезпека вистрілить із револьвера, а той перед хатою мав повторити сей знак для товаришів у лїсї. Тимчасом той товариш зле зрозумів Робертові знаки, та замісць остати на свойому місцї, перейшов на другу сторону хати.

Щоб не викликати підозріня, Роберт запер двері за собою, і нараз темрява обняла його кругом. Хотїв засвітити лїхтарню, яку взяв із собою, коли се нараз почув шелестїнє листя, а в хвилю пізнїйше пара рук цїлою силою вчепила ся його шиї. Се стало ся так скоро, що Блюм навіть крикнути не мав коли. Однак помимо небезпеки не втратив розваги. Зрозумів сейчас, що той напасник належить до банди опришків та тут стояв на сторожі.

Страшна боротьба розіграла ся між ними. Становище Роберта було остілько тяжчим, що ворог напав його із заду й почав дусити, так, що він не міг боронити ся. І коли-б не зовсїм непредвиджена пригода, Блюм бувби цїлком певно погиб.

Підчас тої торганини вони оба мимохіть наближили ся до дверий. Роберт вже майже дихати не міг. Нараз тамтой зачепив ногою. Хтївши вдержати ся в рівновазї, попустив свою жертву, а тимсамим рішив також свою долю.

Блюм, відвернувши ся, живо пхнув двері, а тоді світло місяця освітило середину, та, поки ще опришок, лежачий на землї, зміг підняти ся, Блюм, своїм зелїзним кулаком впалив його в чоло так сильно, що той, не зойкнувши навіть, вдруге повалив ся долїв. Тепер, Роберт звязав йому руки й ноги, заткав уста та заволїк в кут хати.

Для Роберта було се вельми догідним, що сей сторож, оставлений опришками, не міг вже їх остерегти.

Осторожно підійшов до спадових дверий — а тямив ще із першого разу, де вони були — та став наслухувати.

Тишина. Підняв тепер двері й по драбині зійшов в долину. Зразу було скрізь темно, але незабаром завважив світляний промінчик, що ставав щораз то яснїйший, в міру того, як він дальше посував ся в глуб того хідника.

Тут також було скрізь тихо. Нарештї спинив ся в якійсь гейби коморі. Але й тут нїкого не було. Лиш по серединї стояв довгий, вузкий стіл а з боків кілька стілчиків.

Блюм розглянув ся пильно кругом, та не завважив нїчого підозрілого. Лиш в одній стїнї доглянув двері й до них то наближив ся, тримаючи в руках набитий револьвер.

Під дверми наслухував, потім осторожно втворив їх та увійшов в другу, округлу комору. Тут, в стїнї було много вглублень. Блюм увійшов в одно із них, а звідти вже мав досконалий вид на цїле окруженє.

На столї лежав людський череп а перед ним до стола прикріплені та навхрест зложені ножі.

Надармо шукав Блюм иншого виходу.

Де-ж отже жителї тої під'земної нори? На що вони оставили сторожу на горі?

Переглянув всї заглубленя, слїдив відголос свойого ходу — нїчого не дошукав ся. Цїлу ту печеру освітлювала звисаюча із гори лямпа. Зі всього догадував ся Блюм, що сї дивні люди, або тільки що недавно тут були, або незабаром прийдуть. Щоб його тут не заскочили, рішив вернути до своїх товаришів та нарадити ся із ними, що почати .

Вже думав забирати ся, коли се почув якісь дивні звуки, щось наче риданє. Почав прислухувати ся. За хвилю знова почув те саме, та сим разом вже так виразно, що вже зовсїм впевнив ся, що не помиляєсь. Розрїжнив тепер також звідки той голос виходить. — Нараз, таки дуже близько коло себе, почув глухе ковтанє. Послухав — доходило із одного заглубленя, куди сейчас підійшов. — Засвітив лїхтарню та при її світлї, в задній стїнї того заглубленя, доглянув зелїзні двері кілком зашпилені. Витягнув кілок та втворив двері. Вели в темний хідник, досить широкий, щоб двох людий побіч себе могло пройти.

І знова почув той самий жалібний голос із другого кінця того хідника.

Запевнившись, що нїхто із гори не наближаєть ся, Блюм пустив ся в той хідник, якого темряву його лїхтарня дуже слабо освітлювала. У віддалї яких трийцяти ступінїв попав знова на другі зелїзні двері.

Втворив їх — та мимохіть крикнув, на місцї майже задубівши. В зелїзній клїтцї, якої дверий майже дотикав ся, побачив заперту людину — молоду дївчину.

Проминуло кілька хвилин, поки Блюм міг промовити яке слово. Придавленим голосом спитав:

— Хто ви є, та як дістали ся сюди?

І дївчина отямила ся доперва почувши його голос. Приступила до дверий своєї клїтки та благаючи простягнула до нього руки:

— Хтоб ви не були, змилосердїть ся надімною! Освободїть мене! Коли ви не поможете менї — то нині ще смерть мене чекає! Як любите свою матїр, жінку, вашу кохану — ратуйте мене!

І слези линули із очий нещасної. Блюм підійшов до клїтки та просив її: x

— Вспокійте ся! Коли тільки можливим буде, поможу вам. Але, скажіть яким чином ви дістали ся сюди, що то за люди вас увязнили та звідки знаєте, що хочуть вас убити?

Нещасна дївчина відповіла:

— Хто вони — не знаю гаразд, догадуюсь лише, що належуть до з'єдиненя „дусителїв", які вірять в се, що Богови вгодять тим красше, чим більше людий убють. Стілько я могла зрозуміти із слів того чоловіка, що їду менї доносить. Розповідав менї про „святий день", коли то вони приносять свої жертви. А сьогодня вечером сказав до мене: Будь готовою — сеї ночі душа твоя піде в жертву!... В сїй клїтцї я вже мучу ся майже два тижнї — жалїлась нещасна дївчина, відтак дальше розповідала:

Батько і я вибрались в дорогу. Одної ночі застрілено нашого коня а рівночасно наш віз обступило кількох людий, на уборах яких видно було знак двох навхрест зложених ножів. Вони кинулись на мене та на батька. Що стало ся із батьком, того не знаю. Менї завязали очі та взяли з собою. Після кількох годин ми прибули сюди. І тут доперва — перед тою клїткою — здіймили менї перевязку із моїх очий. Від того часу все тільки одного

із тих людий бачу, але часто чую много ріжних голосів. А тепер, ще раз прошу: Змилосердїть ся надімною...

— Я вам сказав — перебив Блюм — що хочу зробити все, що лиш буде в моїй силї, а тепер скажіть, чи знаєте в котрий час сходять ся ті, що ви їх голоси чуєте?

— Все над ранком. Кождого вечера дістаю поживу та після того обчислюю час! Перед годиною один із них приніс менї поживу і заявив, що нинї ще таки стану перед судіями. Із того знаю, що сї „дусителї" ще нинї певно тут зійдуть ся.

— Добре — сказав Блюм. — Переведу вас до одного із тих під'земних хідників, а так здаєть ся зможу вас ратувати. Не тратьте відваги. Подумайте, що, видно, Бог самий післав мене сюди, коли я взнав дорогу до вас. Та тепер мушу вертати. Колиб замки вашої клїтки не були так сильні, я-б вас сейчас взяв із собою, але, на жаль — мусите ще потерпіти. Буду глядів, коли ваші вороги надійдуть та, коли вас не виведуть із клїтки а таки тут схотять житя позбавити, вміти му їх наміри знищити. Не обавляйте ся.

Відійшов і двері запер за собою, щоб не зрадити своєї тут присутности. В хатї переконав ся, що опришок, з яким він боров ся, ще не отямив ся від побоїв. Відтак відшукав оставленого перед хатою товариша та розповів йому про свою боротьбу та страшне відкритє. Той циган мав ще остати на сьому місцї та стерегти, чи ті дусителї не увійдуть у хату, самий же подав ся у лїс, щоб осталих там товаришів сюди спровадити.

Після якої чверть години підійшли до хати. Циган, оставлений на сторожі, доніс, що нїчого підозрілого не добачив. Зійшли в долину. Всїх було 15 під проводом Роберта. Частина остала на горі поблизько хати. Звів їх у другу комору і там приказав товаришам поховати ся у всїх заглубленях за виїмком того, куди вела дорога до увязненої дївчини. Після того видав прикази.

— Заховуйтесь спокійно, щоб тут не стало ся. Хиба що вас відкриють — то вже мусите боронити ся. Револьвери і ножі держіть готовими. Вважайте добре: коли я вийду із заглубленя — беріть їх на ціль а коли крикну „стріляй" — сейчас дайте вогня!

Після того Блюм знова вийшов на гору. Оставшим на горі циганам приказав, щоб сейчас, як лиш опришки зійдуть в долину, обсадили спустові двері.

Відтак обезтямленого передше опришка заволїк до спустових дверий та на линві спустив його в долину а за ним і самий зійшов, запираючи за собою двері. Того опришка забрав у другу комору і примістив в тому заглубленю, де самий сховав ся.

Все було скінчене. Але довго ждали — а ворог не являв ся. Циганам, що перед хатою сторожили, вже вприкрило ся чекати. Один із них зійшов із свого місця та пішов вглуб лїса. Нараз — після кількох хвилин — його товариші схопили ся із місця, заглянувши на чвораках човгаючого ся до них цигана. А він, майже не передихаючи, шепнув:

— Ідуть! Я чув їхній хід! Поховайте ся!

В одну мить стало тихо.

Із лїса мовчки висували ся темні постатї, зміряючі в сторону хати. Перші задержали ся при вході, чекаючи на осталих. Потім увійшли. При світлї місяця цигани розріжнили на їхніх убраних той дивний знак на вхрест зложених ножів.

Дусителї зникли в хатї. Цигани переждали ще кілька хвилин, чи не надійдуть ще другі опришки, відтак — йдучи за вказівками Роберта — увійшли також в хату.

Була пустою — значить, дусителї зійшли в долину.

Счудувались, що не стрінув їх оставлений на сторожі товариш, але не много сим журили ся, маючи надію стрінути його в другій коморі. Але й тут не знайшли його. Се видалось їм підозрілим.

Один із них підійшов у заглублене, звідки вели двері та хідник до клїтки, думаючи, що товариш зайшов до увязненої жертви. Але й сей здогад не здійснив ся — зелїзні двері були замкнені.

— Оставте се! — приказав найстарший, очевидно їх провідник. — Нема тепер часу. Завтра він відповість чому зійшов із свойого постою — а може ще де покажеть ся невдовзї. Сїдайте на своїх місцях, братя!

Стало ся після його приказу. Все те бачили цигани із своїх криївок.